

NEMZETI IMÁZS

A történelmi tapasztalat és politika nemzetformáló hatásáról

Azokat a csoportjellemzőket, amelyeket nemzeti alkati sajátossággként emlegetünk, a pszichológia etnikai sztereotípiának nevezi. Ezek a sztereotípiák tulajdonképpen a történelmi tapasztalat és az uralkodó politikai viszonyok pszichológiai lenyomatai, mondja a pszichológus, aki hasonló jellegű kutatásokkal maga is foglalkozott. Most többek között azt szerettük volna meg tudni tőle, alakítható-e a nemzeti karakter.

– Igaznak tartja, hogy az északi népek jellemesebbek a délieknél?

– Az egymással nyelvileg, történetileg, területileg összefüggésbe hozott nemzetek jellemvonásait mindig hasonlóan találjuk, csupán árnyalatnyi különbséget látunk közöttük. A magyarok helyzete sajátos ebből a szempontból, meglehetősen társtalan nemzetnek számítunk a világon. HUNYADI GYÖRGY az 1970-es évek elején (a Kádár-rendszer idején vagyunk) kezdett Magyarországon a nemzeti sztereotípiák vizsgálatával foglalkozni. Többek között azt vizsgálta, hogy az emberek egy-egy nemzetre, többek között a magyarokra nézve mennyire tartanak jellemzőnek különböző tulajdonságokat. A magyar emberről lényegében ugyanazokat a tulajdonságokat emelték ki az országos reprezentatív minta különböző csoportjai. Azt is megfigyelte, hogy a román ember magyarországi jellemzése más népekhez viszonyítva igen kedvezőtlen, míg

az oroszok megítélése és értékelése az egyik legpozitívabb volt. A rendszerváltás idején, miután megszűnt az oroszokkal kapcsolatos politikai-ideológiai nyomás, az oroszok megítélése közel került a románokéhoz. A nyugati népeknek – élükön az angollal – már akkor is nagy presztízszük volt Magyarországon, ami tovább növekedett azóta.

– **Mire valók az egyes népekre vonatkozó sztereotípiák?**

– Ha száz életünk lenne, az sem lenne elegendő, hogy minden népet (és azon belül minden embert) kimerítően megismerjünk. Kellő ismeretek hiányában mintegy eligazodásként arra támaszkodunk, ami rendelkezésünkre áll: elfogult úti beszámolókból, politikusok alkalmi kijelentéseiből, félművelt énekesek dalaiból, nem egyszer ellenséges indulatoktól fűtött történelemkönyvekből összeálló, a köztudatba beágyazódó sablonos etnikai képekre, amelyeknek nem sok közük van a tényeken alapuló ismeretekhez. Bármennyire felszínesek és torzak is azonban ezek az ismeretek, a politikai indítékok vonatkozásában pontos eligazításul szolgálnak. A saját és más csoportokra vonatkozó sztereotípiák ugyanis lényegüket tekintve afféle ideológiai „irányelvek”, politikai helyzetértékelések, amelyek követésre való mintát, társadalmi modellt rejtenek magukban.

– **Mi, magyarok fontosnak tartjuk, hogy milyen kép él rólunk más népekben?**

– A magyarok mindmáig megkülönböztetett fontosságot tulajdonítottak annak, hogy milyen kép él róluk az európai köztudatban; jelesül hogyan véleked-

nek róluk a franciák, angolok, németek, olaszok. Az, hogy milyennek látják őket a környező országok népei, kevésbé érdekelte (és érdekli) a magyar embert, jóllehet – a történelem tanulsága szerint – erre kellett volna inkább nagyobb gondot fordítani. Nyugat-imádatunk egyébként összefügg egyik jellemző nemzeti vonásunkkal: a nagyoknak való megfelelni akarással. Az autonóm népek és személyiségek mindenekelőtt önmagukkal akarnak tisztában lenni, saját érdekeiket igyekszenek eredményesen képviselni, saját autentikus életüket próbálják élni. Természetesnek tekintik, hogy azok, akik, örülnek annak, hogy franciák, angolok, németek. Az egészséges lelkiületű népekhez hasonlóan nekünk magyaroknak is annak kellene örülnünk, hogy magyarok vagyunk.

– **Beszélhetünk-e a nemzeti imázs kialakításáról?**

– Nem könnyű a nagyvilágban jó hírnévre szert tenni, a nemzetek családjában megbecsülést szerezni. Ennek elérésére aligha elég politikai kampányokat szervezni. A népek presztízse ugyanis az adott ország nemzetközi súlyával arányosan növekszik, ami viszont a gazdasági gyarapodás, a biztonság, a jólét, a nemzeti kultúra, a humán erőforrás függvénye és nem a politikai szölamok pufogatásáé. A rendszerváltást követő próbálkozások a magyarság külföldi imázsának a javítására kudarcba fulladtak. Megrekedtek a hamis propaganda szintjén, hiszen a magyarság tényleges súlya a gazdasági hatékonyság, a demokratikus fejlődés, a kulturális élet szempontjából nem változott semmit, inkább visszaesés következett be. A magyarság jó hír-

nevének a megalapozásához magának a nemzetnek a felemelkedésére, megerősödésére van szükség. Szeretném azonban ismételten hangsúlyozni, hogy a nagy népek nem a mi elvárásaink és érdemeink alapján alakítják magyarságképüket, hanem saját hatalmi érdekeknek megfelelően.

– A kisebbségi sorsban élő magyarokkal kapcsolatban milyen sztereotípiák élnek?

– A nemzettudat gyors erodálódása ment végbe a kisebbségben élők körében is, akik az asszimilálódás útjára kerültek, és tízezerrel vándorolnak el szülőföldjükről. Ugyanakkor voltak, akik kivárára rendezkedtek be, mások – amint erre lehetőség kínálkozott – politikai szerveződésbe kezdtek, vagy a letűnt rendszer szekértolóiaként csupán meglovagolták a nemzeti önszerveződést. Bármit tettek vagy nem tettek, az elcsatolt magyar nemzetrészek ma is az állam és a nemzet keresztjére vannak szegezve.

A rendszerváltást és a határon túli magyarok politikai szerveződését követően majdnem 180 fokok fordulat állt be a kisebbségek megítélése tekintetében. Ma a magyarországi közvélemény a határon túli magyarokról azt tartja, hogy ők a nemzeti eszme igazi elkötelezett hívei. Ők az anyanyelv igazi védelmezői, a történelmi és nemzeti hagyományok leghívebb őrzői. És minthogy az összetartozási érzés és a közösség iránti felelősségérzet fűti őket, szinte valamennyien a magyarországi jobboldal támogatói. Nem csak a konzervatív közvélemény vélekedik így. Ellenérzés formájában, de ez a sztereotípia jelen van az MSZP–SZDSZ kormánykoa-

líció kisebbségpolitikájában is. Épp a jobboldalisággal kapcsolatos sztereotípiák, a „nemzeti elkötelezettség” kliséje miatt tagadta meg tőlük a magyar állampolgárságot, s habozás nélkül felszámolta, illetve ellenőrzése alá vonta a határon túlra irányuló támogatást.